

SocialdepartementetAdressater:
Se bilaga

Uppdrag att vidta åtgärder mot falska familjehem

Regeringens beslut

Regeringen ger Inspektionen för vård och omsorg (IVO) i uppdrag att genomföra riskanalyser och vidta andra åtgärder som syftar till att identifiera verksamheter som uppges vara familjehem men som i praktiken bedrivs på sådant sätt att det är att se som en tillståndspliktig verksamhet, exempelvis ett hem för vård eller boende (HVB), nedan kallade falska familjehem.

Uppdraget ska genomföras i samverkan mellan IVO och Polismyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Skatteverket och Försäkringskassan. IVO ska ansvara för att leda och samordna arbetet med uppdraget och dess redovisningar.

IVO, Polismyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Skatteverket och Försäkringskassan ska vidare, inom ramen för gällande regelverk vidta åtgärder som kan bidra till att förhindra fortsatta placeringar av barn och unga i falska familjehem. Myndigheterna ska, inom ramen för gällande regelverk om bl.a. sekretess, samverka och utbyta information mellan sig och med berörda socialnämnder vid misstanke om att hemmet utgör ett falskt familjehem.

IVO ska inhämta kunskap och erfarenheter från Brottsförebyggande rådet och Socialstyrelsen samt Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Befintliga samverkansformer och etablerade strukturer ska i möjligaste mån användas för det arbete som bedrivs inom uppdraget.

IVO ska före utgången av juni 2027 lämna en skriftlig delredovisning av uppdraget till Regeringskansliet (Socialdepartementet med kopia till Justitie-

departementet och Finansdepartementet). IVO ska före utgången av april 2028 lämna en skriftlig slutredovisning av uppdraget till Regeringskansliet (Socialdepartementet med kopia till Justitiedepartementet och Finansdepartementet).

Slutredovisningen ska inkludera en sammanställning av de riskfaktorer som IVO har identifierat tillsammans med övriga myndigheter samt en beskrivning av de olika upplägg genom vilka falska familjehem bedrivs.

Redovisningarna av uppdraget ska hänvisa till diarienumret för detta beslut.

Bakgrund

Familjehem är den vanligaste placeringsformen när barn och unga placeras utanför det egna hemmet. Enligt Socialstyrelsen fick 26 300 barn och unga en heldygnsinsats 2024, varav knappt 19 000 placerades i familjehem. Med familjehem avses enligt 9 kap. 2 § socialtjänstlagen (2025:400), förkortad SoL, ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård, omsorg och uppfostran eller vuxna för vård och omvårdnad och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt. Familjehemmets främsta uppgift är att ge det placerade barnet daglig omsorg, en trygg tillvaro och en bra uppväxt.

Av 9 kap. 1 § SoL följer att socialnämnden ansvarar för att ett barn eller en ung person som behöver bo i ett annat hem än det egna kan tas emot i t.ex. ett familjehem. När ett barn eller en ung person placeras i ett familjehem ska socialnämnden noga följa vården, bl.a. genom regelbundna besök i hemmet och samtal med både barnet eller den unge själv och med den som tagit emot barnet eller den unge i sitt hem (22 kap. 11 § SoL). En av socialnämnden utsedd socialsekreterare ska ansvara för kontakterna med den placerade och göra regelbundna besök utifrån barnets eller den unges behov och önskemål (22 kap. 12 § SoL).

Därutöver har IVO tillsyn över familjehemmen. Denna tillsyn omfattar i första hand socialnämndens utredning och uppföljning av hemmen. Möjligheten att utöva tillsyn över själva familjehemmet är begränsad. IVO:s möjlighet att få tillträde till den bostad som familjehemmet bedrivs i förutsätter att den eller de boende lämnar sitt samtycke till inspektionen (28 kap. 6 § andra stycket SoL). IVO:s möjlighet att agera mot enskilda familjehem utgörs i huvudsak av åtgärder mot socialnämnden som ansvarar för aktuella placeringar.

Enligt IVO visar tillsynen att det förekommer verksamheter som bedrivs utan nödvändiga tillstånd. Bland annat har personer och bolag satt i system att bedriva verksamhet som i praktiken utgör en tillståndspliktig verksamhet, men som utger sig för att vara en annan icke-tillståndspliktig verksamhet. IVO ser t.ex. indikationer på att yrkesmässiga verksamheter bedrivs under beteckningen familjehem men utformas som ett HVB med anställd personal, eller familjehem som bedrivs i lokaler eller bostäder där familjehemsföräldrarna inte bor. Ansvariga kan därigenom undvika prövning av förutsättningar och lämplighet att bedriva HVB samt undvika tillsyn (Vad har IVO sett 2024? s. 10). Dessa verksamheter tar emot barn och unga på uppdrag från socialnämnden och får ersättning för uppdragen, utan att de placerade barnen och ungdomarna får den familjehemsvård de har behov av och rätt till.

I dag saknas nationella kriterier för vilka krav som ställs för att ett familjehem eller jourhem ska godkännas av socialnämnden för att ta emot barn och unga. Det saknas även ett tillförlitligt och enkelt sätt för en socialnämnd att få reda på om en socialnämnd i en annan kommun har bedömt att ett visst familjehem eller jourhem är olämpligt eller att ett hem har misskött sig vid tidigare placering. Mot bakgrund av det föreslås i betänkandet För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66) att det ska införas ett krav på tillstånd för familjehem och jourhem samt att det ska införas ett register över familjehem och jourhem för barn och unga. Betänkandet har remitterats och bereds för närvarande i Regeringskansliet. I den ekonomiska vårpropositionen 2026 aviserade regeringen att tillståndskrav för familjehem och jourhem kommer att införas och att IVO får i uppgift att ansvara för tillståndsprövningen för att motverka välfärdsbrottslighet och förhindra att oseriösa aktörer får tillstånd att ta emot barn och unga på uppdrag av socialtjänsten (prop. 2025/26:100 s. 17). Ett tillståndskrav och register kan bidra till att förhindra falska familjehem.

Närmare om uppdraget

Det kan konstateras att det förekommer falska familjehem i dag och att det finns risker för att barn och unga far illa under en placering i sådana hem. Det är därför av stor vikt att åtgärder vidtas mot falska familjehem för att skydda barn och unga som placeras utanför det egna hemmet. IVO, Polismyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Skatteverket och Försäkringskassan bör därför få i uppdrag att, inom ramen för gällande regelverk vidta åtgärder som kan bidra till att förhindra fortsatta placeringar av barn och unga i falska

familjehem. Uppdraget ges i avvaktan på kommande tillståndsplikt för familjehem.

För att kunna vidta åtgärder behöver myndigheterna genomföra riskanalyser och med utgångspunkt i relevant myndighetsinformation stärka arbetet med att identifiera verksamheter som kan utgöra falska familjehem. Det finns i dag, som ovan framgår, inget register över familjehem, vilket försvårar för myndigheterna att göra en generell granskning av alla hem. I stället behöver fokus ligga på att identifiera familjehem som förekommer i ärenden hos IVO, Skatteverket, Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten och Försäkringskassan.

Skatteverket kan t.ex. identifiera hem där det finns riskfaktorer utifrån information från beskattningsverksamheten samt bistå med riskanalys och urval. Polismyndigheten kan uppmärksamma kopplingar och misstankar som rör brottslig verksamhet avseende personer som uppger sig vara familjehemsföräldrar. Försäkringskassan, som i vissa fall betalar ut förmåner till personer som bedriver familjehem, har tillgång till uppgifter som kan bidra i arbetet med att identifiera verksamheter som kan utgöra falska familjehem. Det är viktigt att myndigheterna bistår varandra med information, erfarenhet och resurser, såväl på strategisk som operativ nivå och även bistår med strategiskt och systematiskt stöd till socialnämnderna i syfte att förhindra placeringar av barn och unga i falska familjehem.

Myndigheterna ska utifrån sina respektive verksamhetsområden och inom ramen för gällande regelverk vidta åtgärder som kan bidra till att förhindra fortsatta placeringar av barn och unga i falska familjehem. De åtgärder som myndigheterna kan vidta inom ramen för uppdraget kan vara av olika slag. Det kan exempelvis röra sig om att IVO genomför tillsyn av hemmet, att Skatteverket vidtar åtgärder inom beskattnings- eller folkbokföringsverksamhet, att Försäkringskassan stoppar felaktiga utbetalningar i form av socialförsäkringsförmåner eller att Polismyndigheten vidtar polisiära åtgärder om det finns misstanke om brott.

IVO:s möjligheter att vidta åtgärder mot familjehem är begränsade, eftersom familjehem inte är tillståndspliktiga ännu och det därmed inte går att återkalla ett tillstånd. Sedan den 1 januari 2026 har IVO dock möjlighet att utan föregående föreläggande förbjuda verksamhet som bedrivs utan tillstånd, så kallad olovlig verksamhet (28 kap. 12 a § SoL). För att denna bestämmelse

ska kunna användas mot falska familjehem krävs dock att IVO fastställer att ett sådant hem egentligen är en tillståndspliktig verksamhet. En aktör som bedriver tillståndspliktig verksamhet utan tillstånd kan vidare dömas till böter enligt 28 kap. 14 § första stycket 1 SoL. Allmänt åtal för brott enligt denna bestämmelse får väckas endast efter medgivande av IVO (28 kap. 14 § andra stycket SoL).

Det är främst socialnämnderna som har verktyg att förhindra att barn och unga placeras i sådana hem genom att säga upp avtal och avsluta placeringar. För att kunna vidta sådana åtgärder behöver socialnämnderna få information vid misstanke om att ett familjehem är ett falskt familjehem. Myndigheterna ska därför, inom ramen för gällande regelverk om bl.a. sekretess, samverka och utbyta information mellan sig och med berörda socialnämnder vid misstanke om att hemmet utgör ett falskt familjehem.

Åtgärderna mot falska familjehem utgör en del av arbetet mot välfärdsbrottslighet och förekomsten av oseriösa aktörer inom socialtjänsten. Vid genomförandet av uppdraget bör myndigheterna därför beakta det arbete som pågår inom ramen för Uppdrag att kraftsamla mot organiserad brottslighet i välfärden (S2025/01085).

Myndigheterna ska vid uppdragets genomförande genomgående anta ett barnrättsperspektiv. Bland annat är principen om barnets bästa och barnets rätt att framföra sina åsikter och få information viktiga.

Regeringen beräknar att 2 000 000 kronor kommer att avsättas för uppdraget för 2027 under förutsättning att riksdagen anvisat medel för det aktuella anslaget.

På regeringens vägnar

Jakob Forssmed

Greta Lundberg

Kopia till

Finansdepartementet/BA/SKA

Justitiedepartementet/DÅ/KRIM/INS

Brottsförebyggande rådet

Socialstyrelsen

Sveriges kommuner och regioner

Riksdagens socialutskott